

Aféra "výzkum stratifikace"

Úloha masových sdělovacích prostředků je v demokratických společnostech nezapustitelná, novináři jako "ohaři" vyhledávají informace, které by je mohli přivést k odhalení jakékoli nepravosti v kruzích politických a hospodářských, justici nebo policii. Jsou nejmohutnější silou ovlivňující veřejné mínění. Nebude tedy asi přeháněním tvrdit, že v období přechodu české společnosti k demokracii může úroveň novinářské práce sloužit i jako lakmusový papírek přítomnosti nebo naopak nedostatku demokratických principů v politice i ve veřejném životě.

Na příkladu "aféry stratifikace" se ukazuje, že část české žurnalistiky má ještě hodně daleko k normám, které vládou v demokratických systémech. Svoboda tisku je již tři roky zaručena zákonem, pět novinářských hříčků však tuto svobodu karikuje: 1. neodborná práce s informacemi; 2. ideologizace a politizace; 3. kampaňovitost a nedůslednost; 4. chybějící sebereflexe; 5. neschopnost využít odbornou analýzu a vědecky získaná data.

První problém souvisí s nízkou profesionalitou. Pro mnoho novinářů (výjimky potvrzují pravidlo) se ještě nestalo samozřejmostí získávat informace u pramene. Často se pracuje s neověřenými tvrzeními druhých osob, s domněnkami a subjektivními názory, případně i s fámami. Ideologizace témat přežila jako atavismus z období komunistické moci. Prolistujeme-li české noviny nazpátek, uvědomíme si, jak se vynořují a závrtně rychle mizí různé kampaně, aféry, skandály, aniž by sdělovací prostředky šly vždy za problémem delší dobu a odkryly jej ve své nahotě až do konečné fáze. Komentáře jednotlivých deníků aféry s chutí otevírají, menší ochotu však jeví, pokud jde o jejich uzavírání. Snaha nepřiznat vlastní omyl či chybu je jistě společná nám všem. Mnozí novináři a politikové, v jejichž moci (a v "popisu práce") je ovlivňovat veřejné mínění, si ale málokdy uvědomují, že u nich je přiznání omylu či chyby otázkou profesionální cti. Zarážející je i neochota (nebo neschopnost) využívat poznatků vědy a dat z výzkumů pro konfrontaci politických programů se skutečností, k odhalování laciné demagogie a apologetických ideových konstrukcí, ať přicházejí z kteréhokoli politického tábora. Stejně šokující je obranářský a někdy dokonce sektářský postoj některých politických funkcionářů a veřejných činitelů, kteří rozdílné informace a fakta vůbec, zejména pak fakta "falzifikační", nedemokraticky denuncují jako výsledek nepřátelské činnosti. Objektivizovaná znalost společenské situace je přitom pro demokracii nesmírně důležitá, měla by se stát základem pro pozitivní politická řešení, ale takto požímaná úloha společenských věd k nám, jak se zdá, zatím nepronikla. Možná na tom mají svůj díl i společenské vědy samotné tím, že nedovedou dostatečně srozumitelně oslovit veřejnost, svoji roli jistě hraje i pověst, kterou si vysloužily za minulého režimu.

Neprofesionalita některých novinářů stejně jako diletantismus mezi politiky jistě nepůsobí dobře na veřejné mínění, které si lidé postupně tvoří o politice, kultuře a

AKADEMIE VĚD ČESKÉ REPUBLIKY
PŘEDSEDA

36

Vážený pan

JUDr. Jiří Š e t i n a
generální prokurátor
České republiky

Generální prokuratura ČR

nám. Hrdinů 1300

P r a h a 4

V Praze dne 22. dubna 1993

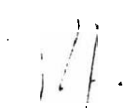
Čj.: 2115/III.S/93

Vážený pane generální prokurátore,

v únoru t.r. zjišťovala Generální prokuratura ČR v Sociologickém ústavu Akademie věd ČR skutečnosti týkající se sociologického výzkumu "Sociální stratifikace ve východní Evropě", na němž se ústav podílí. Výsledky šetření shrnul referent Vašeho úřadu do zprávy, s kterou ústně seznámil ředitele ústavu a odpovědné pracovníky. Zpráva konstatovala, že při uvedeném výzkumu nedošlo k žádnému porušení předpisů.

V poslední době se objevily v denním tisku různé domněnky týkající se tohoto výzkumu, včetně názoru, že byly porušeny zákonné normy. Protože kvalifikované posouzení provedené Vaším úřadem jistě umožní získat v této záležitosti jasno a na názory v tisku přiměřeně reagovat, obracím se na Vás, vážený pane generální prokurátore, s žádostí, abyste mi závěry z šetření provedeného v Sociologickém ústavu dal k dispozici. Jistě chápete, že vedení Akademie je na výsledcích Vašeho šetření na akademickém pracovišti eminentně zainteresováno.

Děkuji Vám předem

Prof. dr. Rudolf Zahradník

1. telefon
Telefon 226 80 63 (8)
Adresa
Adresa 1. 226 80 63 (8)

1. fax
Fax 226 80 63 (8)

společnosti vůbec. O sociologii nemá náš občan dobré mínění. Dlouhá léta politické servility této disciplíny udělala své. To ji poprávu někteří dlouho nezapomenou. Službu, kterou této vědě na počátku její obrody poskytli někteří reprezentanti politické moci a pár zvlášť "ostrých hochů" z řad novinářů, bude ale také těžké zapomenout.

Předkládáme stručnou historii průběhu "aféry stratifikace".

* * *

O výzkumu Transformace sociální struktury československé společnosti přinesl Sociologický časopis obsáhlou informaci v čísle 1/1992, v době kdy se národní výzkumné týmy šesti zemí chystaly k rozsáhlým výzkumům. Snad nikoho v té době nenapadlo, že to bude právě Česká republika, kde se kolem tohoto výzkumu roztočí divoká aféra, v níž velmi významnou roli sehraji nejvyšší ústavní činitelé následovaní řadou diletantů z řad novinářů, aféra, která ukáže, jak nezralá je ještě politická kultura v této zemi.

Uvědomíme-li se ale, že byla ohrožena i samotná podstata profesionální role sociologa, překvapí i vlažná reakce sociologické obce. Jako by stále ještě kdesi v hloubi dřímala falešná sebezáchovná tendence "nedráždit vrchnost", i když víme, že to, co tato vrchnost koná, je nemravné (jak za nás museli říci naši kolegové z ciziny). Některým sociologům tato kampaň dokonce posloužila jako vhodná záminka, jak se zbavit náročných pracovních závazků vůči uvedenému projektu.

A přitom vše nasvědčuje, že sociologie se opět měla stát obětí mocenského zápasu. Nejvyšší vládní kruhy zřejmě hodlaly vyměnit několikrát kritizovaného předsedu statistického úřadu. S největší pravděpodobností "zevnitř" tohoto úřadu vyšel výborný tip a skvělá záminka: Výzkum sociální stratifikace ve východní Evropě po roce 1989 (SSVE), který měl na základě roční přípravy a vzájemných jednání provést formou zakázky pro Sociologický ústav AV ČR Český statistický úřad. Kdosi tento tip (včetně všech instrumentů a kompletní dokumentace k výzkumu) předává předsedovi vlády, který po pečlivém prostudování této dokumentace označuje v dotazníku "nebezpečné otázky" a žádá generálního prokurátora, aby tento výzkum "prošetřil". V této souvislosti mu klade tři otázky: 1. není provádění výzkumu SSVE prostřednictvím ČSÚ v rozporu se zákonem o statistice? 2. neporušuje výzkum SSVE zákon o ochraně individuálních dat? 3. není to, že výzkum probíhá v koordinaci s Univerzitou v Kalifornii v Los Angeles (UCLA) ohrožením našich zájmů v zahraničí a porušením mezinárodního práva?

Šetření o výzkumu SSVE zahajuje Generální prokuratura 18. února 1993, tj. týden před plánovaným zahájením výzkumu. Toto šetření probíhá v Sociologickém ústavu i v Českém statistickém úřadu, jehož vedení "pro jistotu" ještě téhož dne výzkum zastavuje. Během tří dnů vyšetřovatel Generální prokuratury dochází k závěru, že prováděný výzkum je z legislativního hlediska v pořádku, tj. že neporušuje žádný z uvedených zákonů. Pokud jde o jeho možné "zneužití" proti zájmům republiky, vyšetřovatel připouští, že není kompetentní na tuto otázku odpovědět a žádá o vyjádření Ministerstvo zahraničních věcí. Písemné závěry nebyly předány ani Sociologickému ústavu, ani vedení Akademie věd, nicméně určený vyšetřovatel (JUDr. V. Huml) korektním způsobem vedení ústavu i ČSÚ své závěry sdělil a vedení ČSÚ

A. Praha 4
24 928

GENERÁLNÍ PROKURÁTOR ČESKÉ REPUBLIKY
JUDr. Jiří Šetina

27. V. 1993 / 595 / P / III S 6
27. V. 1993

prof. dr. Rudolf Zahradník
předseda Akademie věd České republiky
16. 5. 1993

V Praze dne 3. května 1993

I/1 Leg 705/93

Vážený pane předsedo,

k Vašemu dopisu ze dne 22. dubna 1993 č.j. 2115/III.S/93 sděluji, že výsledky šetření, které na základě prověrky provedené prokurátorem mého sekretariátu ve dnech 11. a 12. února 1993 v Sociologickém ústavu Akademie věd České republiky a v Českém statistickém úřadu v záležitosti připravovaného výzkumu "Sociální stratifikace ve východní Evropě", s nimiž byli pracovníci Sociologického ústavu ústně seznámeni, nejsou konečné, neboť záležitost nebyla dosud uzavřena a ve věci se provádí další řízení.

S pozdravem

J. Šetina

Vážený pan

prof. dr. Rudolf Zahradník
předseda Akademie věd České republiky

P r a h a

taktně upozornil, že zastavení výzkumu nebylo součástí jeho mise, a požádal, aby takto nebyla interpretována. Výzkum tedy byl opět "povolen". Komu by to nepřipomnělo aféry okolo sociologických výzkumů z doby "vlády jedné strany"?

K boji však byla přibrána "sedmá velmoc". Začíná manipulace veřejného mínění. Kampaň v tisku spouští celostránkový článek Necenzurovaných novin, který uvádí: "Okruh bývalých komunistů a nomenklatur pořádajících tuto akci (výzkum SSVE - pozn. red.) má styky se současným vedením KSČM a je proto nebezpečí, že získané údaje budou zneužity ve prospěch její tzv. stínové vlády." Pokračuje Práce: 27. 3. uveřejňuje Minirozhovor s poslancem za ODS Ladislavem Blažkem, členem hospodářského výboru Poslanecké sněmovny. Tento deník přináší později ohlasový materiál na tento rozhovor, poslanec Blažek opět zpochybňuje výzkum: "Na zmíněném výzkumu je podezřelá i ta okolnost, že probíhal současně s výzkumem veřejného mínění Mikrocensus 1992, což je oficiální státní zakázka, tak jak stanoví zákon. Zdá se, že respondenti této zákonné oficiální akce byli tedy zaváděni úplně jinam a důvěřivě poskytli podrobné osobní údaje, s nimiž teď může někdo manipulovat." Vyslovené nesmysly publikuje v Českém deníku 21. 4. Miroslav Petráček: "Statistický úřad a ústav sociologický totiž připojily bez ohlášení k Mikrocensu 1993 speciální dotazník s hlavičkou kalifornské univerzity v Los Angeles, kde působil mimo jiné Ivan Sviták z Levého bloku...(!) Pozoruhodné na celé záležitosti ovšem je, že na zmíněné univerzitě o takovémto průzkumu nikdo neví." V Necenzurovaných novinách číslo 8 přidává k celé aféře JUDr. Vladimír Kolář požadovaný rozměr: "Proslýchá se, že se bratrská spolupráce úřadu statistického a ústavu sociologického uskutečnila i proti vůli pana premiéra Klause." Listina základních práv a svobod v Hlavě první čl. 2 uvádí, že státní moc lze uplatňovat jen v případech a v mezích stanovených zákonem, a to způsobem, který zákon stanoví, dále Listina zaručuje svobodu vědeckého bádání. Jak se ukáže později, co je psáno v Listině práv a svobod, která se stala součástí naší Ústavy, příliš netrápí ani pana generálního prokurátora JUDr. Šetinu, jehož výroky uveřejněné na stránkách Českého deníku o týden později, budou nápadně shodné s výše uvedenými. Není ostatně divu, tento ústavní činitel také s oblibou zveřejňuje své názory v Necenzurovaných novinách, (dříve Rudé krávo).

Vědci se nepravdivým nařčením začnou bránit a poskytují tisku obsáhlé informace o výzkumu. Vědecká rada Sociologického ústavu vydává prohlášení, ve kterém mimo jiné upozorňuje na to, že prohlášení generálního prokurátora publikované v Českém deníku zakládá nebezpečný precedens umožňující administrativní zasahování do vědeckého výzkumu a omezování svobody vědeckého bádání. Současně se v tomto prohlášení praví, že v případě dalších recidiv totalitní politiky vůči vědě bude konzultována možnost obrátit se k nadnárodním právním institucím Evropského společenství. Ve stejnou dobu je podán podnět k trestnímu stíhání za šíření poplašné zprávy. Zatím pouze na pana poslance Blažka a na novináře pana Petráčka z Českého deníku. Oba měli možnost si "neuvěřitelné" informace devastující celý projekt i "image" sociologického výzkumu ověřit, než je pustili do světa jako "důkazy" ke svým závěrům, že sociologie se tímto výzkumem podílí na přípravě levicového puče. Kromě toho Český deník po několikadenním vyjednávání nakonec odmítl publikovat stanovisko národního koordinátora napadeného výzkumu, upozorňující na politické

AKADEMIE VĚD ČESKÉ REPUBLIKY
PŘEDSEDA

122

(+36)

Vážený pan

JUDr. JIM ŠETINA
generální prokurátor ČR

P r a h a

V Praze dne 13. května 1993
Čj.: 335/P/93

Vážený pane generální prokurátore,

potvrzuji příjem Vaší odpovědi ze 3. května t.r. S politováním sděluji, že mne neuspokojila. Neuspokojila mne proto, že neuzavření případu brání poskytnout řádnou informaci; současně však vycházejí z generální prokuratury podklady pro tisk obsahující sdělení, která by se mi v době neukončeného vyšetřování jevila nepřijatelná, i kdyby vycházela z mnohem méně kvalifikované instituce.

Při této příležitosti jsem jako předseda Akademie věd ČR uložil řediteli Sociologického ústavu, aby bez mého souhlasu nepouštěl na pracoviště policisty uniformované či v civilu, pokud by ode mne nedostal písemný pokyn, aby tak učinil. Zaměstnanec MV totiž naznačil možnost prohlídky pracoviště. Dále jsem řediteli ústavu uložil, aby se obrátil o pomoc na policii, pokud by se kdokoli pokusil vykonat prohlídku násilím.

Pokud náš právní řád umožňuje udělat takovou prohlídku aniž by představitel Akademie byl informován, byl bych Vám vděčný, abych alespoň dostal informace současně s novináři.

S pozdravem

Prof. Dr. Rudolf Zahradník

Telefon : 26 67 71, 26 82 97
Adresa : Národní 3, 111 12 Praha 1

Fax: 235 89 23
26 36 71

pozadí vyvolané aféry a na nebezpečnost výkladu poslanecké imunity jako beztrestnosti šíření lží a pomluv.

Namísto omluvy novinářů, kteří "naletěli" divokým konstrukcím člena parlamentu (a jeho "informačního" zdroje) a namísto toho, aby sám pan poslanec poskytl nějaké vysvětlení, se ozve další ústavní činitel - generální prokurátor JUDr. Jiří Šetina. Dne 4. 5. v Českém deníku uděluje sociologům lekci z demokracie, ze které mrazí v zádech. Sděluje, že výzkumem získané údaje "mohou být zneužity i mimo statistické a sociologické účely, a to pro kteroukoli zpravodajskou službu" a dále, že "případné tvrzení o tom, že se Generální prokuratura k výzkumu vyjádřila kladně, vůbec neodpovídá pravdě. Jmenovaní pracovníci jednali pouze s mým referentem, který postupoval zcela neobvyklým způsobem, a nedá se to nazvat jen jako horlivost. V. Huml nebyl oprávněn mluvit za Generální prokuraturu." A korunu všemu nasazuje, když listu umožňuje publikovat: "Pokud se zjistí, že prováděný průzkum není v rozporu s naším legislativním pořádkem, tak to podle generálního prokurátora ještě neznamená, že je úplně v pořádku." (!?)

Jedním z mála mužů reagujících odpovídajícím způsobem byl předseda Akademie věd, prof. dr. Rudolf Zahradník. Nejprve žádá generálního prokurátora o sdělení výsledků vyšetřování. Nespokojen s odpovědí ze dne 3. 5. a znepokojen jeho výroky v tisku, dává svým druhým dopisem z 13. 5. jasně najevo, že hodlá akademickou půdu hájit jak proti nekompetentním zásahům do svobody vědeckého bádání, tak proti jejich případnému násilnému prosazování (chystaná policejní prohlídka ústavu).

Podnětem pro další veřejnou prezentaci problému stratifikačního výzkumu v masových sdělovacích prostředcích je tisková konference Sociologického ústavu organizovaná tiskovým odborem Úřadu AV ČR. Konference se zúčastnil i prof. Zahradník, který zde mimo jiné konstatoval, že - pokud jde o něho - existují pouze dvě uspokojivá řešení: buď se prokáže vina sociologů, a ti se pak musí za své činy odpovídat před soudem, nebo se tato vina neprokáže, a pak se musí za svá nařčení na stejném místě zodpovídat ti, kteří je vznesli a šířili. Jinak se v instituci, která mu byla svěřena, nebude cítit bezpečný.

Český deník z této konference uveřejňuje čtrnáctiřádkovou zprávu s názvem "Výzkum není závadný". Prestižní Respekt věnuje celé kauze zasvěcený pohled v článku "Data pro levicový puč". J. Patočka (první náměstek generálního prokurátora - pozn. red.) vysvětluje, proč ještě nepředali předsednictvu Akademie věd ČR výsledky svého šetření: "Čekáme na stanovisko ministerstva vnitra. Snad příští týden." "Zámek" začíná fungovat. Ministr posílá na žádost Generální prokuratury do Sociologického ústavu další vyšetřovatele. Těm není moc jasné, co vlastně mají vyšetřovat, a možná proto odpověď od pana ministra přichází až po měsíci. Aféra je v tichosti odklizená dopisem generálního prokurátora z 21. června 1993, který nakonec konstatuje, že se vlastně nic nestalo. Ani náznak omluvy, žádné vystoupení v tisku. Podnět k zahájení stíhání za šíření poplašné zprávy si mezi sebou podávají městská a obvodní prokuratura. Obvodní prokuratura opět žádá o spolupráci policii. Věřme v sílu demokracie a předpokládáme, že policie teď hledá původní zdroj pomluv a vymyslí a že příslušná prokuratura se bude nakonec zabývat nejen vystoupeními pana poslance

10:06 93 09:15

12 2 2358823

VYBOR CSAV

INS. of SOCIOLOGY

0001

08903

7. 442/P
10. VI. 1993

007

Administrace

MINISTR VNITRA ČR

Jan R U M L

V Praze dne 8.6.1993

Č.j: OOU-255/02-P3

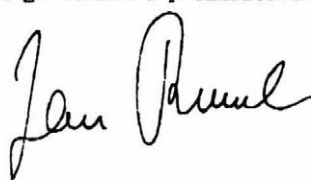
Vážený pane předsedo,

generální prokurátor České republiky mne dne 3. 5. 1993 požádal o provedení kontroly dodržování předpisů vydaných k ochraně státního, hospodářského a služebního tajemství v Sociologickém ústavu Akademie věd ČR, a to ve vztahu k realizaci výzkumného projektu "Sociální stratifikace ve východní Evropě po roce 1989".

Na základě jednání pracovníků odborného pracoviště ministerstva s pracovníky Generální prokuratury ČR, Vámi osobně, vedením Sociologického ústavu a seznámení se s podkladovými materiály, jsem došel k závěru, že skutečnosti, týkající se uvedeného výzkumného projektu, netvoří předmět státního, hospodářského ani služebního tajemství.

Z těchto důvodů Vám sděluji, že nepovažuji za nutné provádět, ze strany ministerstva vnitra, v Sociologickém ústavu kontrolu ochrany utajovaných skutečností. Tento závěr jsem rovněž sdělil osobním dopisem generálnímu prokurátorovi.

S pozdravem

Vážený pan
prof. ing. Zahradník, DrSc.
předseda
Akademie věd ČR
P R A H A

Blažka, jehož slovo brali mnozí novináři za "svaté", ale i postupem a některými výroky samotného generálního prokurátora, zvláště pak těmi, kterými se pokusil veřejnosti sdělit, že v této zemi existuje něco nad právním řádem, něco, co umožňuje klasifikovat věci na ty, co jsou a co nejsou "v pořádku".

První část výzkumu je dokončena, druhá část (výzkum politických elit) je u nás zřejmě definitivně pohřbena. Kampaní nebyl ale poškozen pouze uvedený komparativní výzkumný projekt. Její důsledky dodnes pociťují všichni, kdo pro svoje výzkumy potřebují šetření mezi obyvatelstvem.

V půli července se konala schůzka mezinárodního výzkumného týmu, na kterém měl český tým podat informaci o stavu výzkumu. Když došlo na "aféru", přítomní se nejprve hlasitě smáli, ale posléze jim tuhly rysy. Možná si uvědomili, jak krátká je na politické scéně vzdálenost ze střední Evropy na Balkán ...

V Praze 14.7.1993

Jitka Stehlíková a Petr Matějů

Rekapitulace sledu událostí okolo sociologického výzkumu "Sociální stratifikace ve východní Evropě po roce 1989"

11. 1. 1992 předává SoÚ řediteli odboru sociální statistiky Federálního statistického úřadu návrh na spolupráci obou institucí při realizaci výzkumu a na uzavření smlouvy v této věci.
14. 2. 1992 je do kolegia předsedy Federálního statistického úřadu předkládán Návrh na spolupráci mezi FSÚ a Sociologickým ústavem při realizaci šetření sociální stratifikace navazujícího na "Mikrocensus 1992".
16. 6. 1992 je získán písemný souhlas ředitele odboru sociální statistiky FSÚ s návrhem smlouvy se SoÚ o spolupráci mezi oběma institucemi při realizaci výzkumu.
21. 6. 1992 je uzavřena písemná smlouva mezi SoÚ a Institute for Social Sciences Research, UCLA o československé účasti na výzkumu sociální stratifikace.
1. 7. 1992 SoÚ předal FSÚ zpřesněný návrh na provedení výzkumu.
15. 2. 1993 je na základě dohod uskutečněných s bývalým Federálním statistickým úřadem uzavřena písemná smlouva mezi SoÚ a Českým statistickým úřadem o spolupráci při realizaci šetření sociální stratifikace.
18. 2. 1993 začíná v SoÚ vyšetřování týkající se výzkumu sociální stratifikace, ústav navštěvuje pověřených pracovník Generální prokuratury ČR JUDr. V. Huml.
20. 2. 1993 je zahájen terénní sběr dat v České republice.
- březen 1993 vychází v Necenzurovaných novinách rozsáhlý článek "Buduje si KSČM novou databanku?"
8. 3. 1993 zaplatil SoÚ Českému statistickému úřadu 465 tis. Kč jako zálohu na výlohy spojené s výzkumem.
19. 4. 1993 vyšel v Práci článek "Rudý statistický skanzen".

R^{Ma 4}
EXL/P

■ GENERÁLNÍ PROKURÁTOR ČESKÉ REPUBLIKY
JUDr. Jiří Šatina

-7- 1670/93
VII 1993

V Praze dne 21. června 1993
I/1 Leg 705/93

Vážený pane předsedo,

k Vašemu dopisu ze dne 22. dubna 1993 č.j. 2115/III-5/93 Vám sděluji, že šetřením provedeným Generální prokuraturou České republiky ve dnech 11. - 12. února 1993 v Sociologickém ústavu Akademie věd České republiky, nebyl v souvislosti s prováděním výzkumu "Sociální stratifikace ve východní Evropě po roce 1989" zjištěn nesoulad s platnými právními předpisy.

Z dopisu ministra vnitra České republiky ze dne 8.6.1993 č.j. 00U-255/02-93, o jehož spoluúčast jsem v rámci prováděného šetření požádal, vyplývá, že skutečnosti, které jsou předmětem výzkumu, nemají charakter státního, hospodářského ani služebního tajemství.

S pozdravem

Šatina

Vážený pan
prof.dr. Růdolff Zahradník
předseda Akademie věd
České republiky
Národní tř. 3
111 42 P r a h a _1

21. 4. 1993 vyšly v Českém deníku články "Podivné praktiky české statistiky" a "Ubohý Souček".
- v 8. čísle 1993 (duben) Necenzurovaných novin vyšel článek "Nezávislost statistiky".
22. 4. 1993 žádá předseda Akademie věd ČR prof. Rudolf Zahradník generálního prokurátora o sdělení výsledku šetření.
23. 4. 1993 žádá ředitel SoÚ šéfredaktora Práce a ředitele Českého deníku o dementi.
26. 4. 1993 bylo publikováno sdělení ředitele Městské správy Českého statistického úřadu v hl. m. Praze k článku v Českém deníku dne 21. 4. 1993.
26. 4. 1993 se ředitel SoÚ obrací dopisem na poslance Lad. Blažka, poskytuje mu informace a nabízí mu schůzku.
26. 4. 1993 předává ředitel SoÚ České tiskové kanceláři sdělení pro tisk.
3. 5. 1993 vychází v Práci článek "Ke kampani proti statistice".
3. 5. 1993 vychází v Českém deníku článek "Petr Matějů (ČSÚ) odpovídá ČD".
3. 5. 1993 dává ředitel SoÚ Městské prokuratuře v Praze podnět k prošetření, zda články v Českém deníku nejsou šířením poplašné zprávy.
4. 5. 1993 vychází v Českém deníku článek "Podezřelá statistika".
5. 5. 1993 je vydáno stanovisko vědecké rady SoÚ ke kampani okolo výzkumu sociální stratifikace.
5. 5. 1993 obdržel SoÚ elektronickou poštou stanovisko profesorů D. J. Treimana a I. Szelenyiho z oddělení sociologie UCLA ke kampani okolo výzkumu.
6. 5. 1993 je svolána tisková konference SoÚ.
6. 5. 1993 obdržel ředitel SoÚ neformální telefonický dotaz, zda by byl ochoten se setkat s pracovníkem policie a poskytnout informace o výzkumu.
6. 5. 1993 vyšel ve Večerníku Praha článek "Ohrožená bezpečnost".
7. 5. 1993 návštěva pana poslance Ladislava Blažka v SoÚ a rozhovor s ředitelem ústavu.
7. 5. 1993 vyšel v Haló novinách článek "Kdo se bojí sociologických výzkumů".
7. 5. 1993 vyšel v Lidových novinách článek "Sociology mrazí v zádech".
7. 5. 1993 vyšel v Českém deníku článek "Výzkum není závadný".
7. 5. 1993 vyšel v nedělní příloze Lidových novin článek "Česká sociologie v ohrožení".
7. 5. 1993 vyšel ve Svobodném slově článek "Nebezpeční sociologové".
7. 5. 1993 vyšel v Lidové demokracii článek "Prokurátor vidí špionáž".
7. 5. 1993 vyšel v Telegrafu článek "Ohrožení svobody informací".
10. 5. 1993 vychází v Respektu článek "Data pro levicový puč. Generální prokurátor zpochybňuje sociologické bádání".
10. 5. 1993 vychází v Lidové demokracii článek "Výzkum je zkoumán".
10. 5. 1993 vychází v Rudém právu článek "Sociologický ústav se brání nařčením".

Dr. I. GAĐOUREK,
Westerse Drift 88,
9752 LK HAREN,
Nederland.

Haren, 9-7-1993.

115 VII 1993

Dr. Illner
informace
16.7.93

Vážený pán
p. Ing. R. ZAHRADNÍK, DrSc.,
předseda České Akademie věd,
Národní 3, PRAHA.

Vážený pane předsedo,

během krátkého pobytu v Praze v polovině června mně Dr. Michal ILLNER, ředitel Sociologického ústavu AV ČR, předal pamětní medaili Josefa Hlávky, udělenou mi jménem prezidia ČSAV. I když na listině tkví ještě jméno Vašeho předchůdce, který ji podepsal ještě před odstěpením Slovenska, dovoluji se na Vás obrátit s projevem vděčnosti a díky. Jako brněnský rodák z roku 1923 vyrůstal jsem i zůstal vlastně po celý život pocitem Čechoslovák.

Rád bych Vás ujistil, asi jako jediný člen Královské nizozemské akademie věd českého původu, že si udělené pocty velmi vážím, a i po zbytek svého (již pokročilého) života se vynasnažím zásluh, o nichž se Prezidium v listině zmiňuje, býti hoden.

Snad mi prominete při této příležitosti Vám osobně vyjádřit i díky za podporu pražským sociologům za nedávných útoků na jejich stratifikační výzkum.

Snad je zbytečné zdůrazňovat, že práce Dr. Petra Matějů a jeho spolupracovníků se těší veliké úctě a obdivu sociologů v této zemi. Můj *collega proximus* zde na univerzitě v Groningen, profesor Dr. J. L. Peschar, navázal s Dr. Matějů plodné styky již několik let před 'sametovou revolucí'. K velkému údivu všech dobrých demokratů v Holandsku, český výzkum byl nezájatě objektivní, držel se striktně norem empirického výzkumu. Je ironií osudu, že sociologický tým byl nezdůvodněně pranýřován několik roků po obnovení demokracie v mé rodné zemi. Lituji zejména osudu Dr. Machonina, který byl po 1968 persekvován, a na letošní invektivy doplácí svým zdravím. Pomýšlel jsem původně informovat o věci zdejší akademické a i veřejné kruhy; nechci však škodit dobrému českému jménu - pokud jsou u Vás lidé, kteří proti bezpráví a falešným nařčením neváhají vystoupit. Vím o dopisu ministra Rumla Vám, pane předsedo, v němž prohlašuje celý případ za uzavřený; odtud můj dík.

S pocitem úcty a vděčnosti,

I. Gaďourek
Dr. I. GAĐOUREK,
Emeritus profesor
univerzity v Groningen.

13. 5. 1993 píše prof. Zahradník generálnímu prokurátorovi.
28. 5. 1993 vydávají České a moravskoslezské Zemědělské noviny článek "Tanec kolem sociologů".
29. 5. 1993 vydávají České a moravskoslezské Zemědělské noviny článek "Sociologie potřebuje důvěru lidí".
29. 5. 1993 vydávají Nedělní Lidové noviny článek "Zděšení sociologů".
8. 6. 1993 píše ministr vnitra Jan Ruml prof. Zahradníkovi.
21. 6. 1993 píše generální prokurátor JUDr. Jiří Šetina prof. Zahradníkovi.

* * *

Koordinátoři mezinárodního výzkumného projektu "Sociální stratifikace ve východní Evropě po roce 1989" prof. Donald J. Treiman (prezident Výzkumného výboru pro sociální stratifikaci při Mezinárodní sociologické asociaci) a prof. Ivan Szelenyi (vedoucí oddělení sociologie na Kalifornské univerzitě v Los Angeles) zaslali elektronickou poštou následující vyjádření ke kampani proti tomuto výzkumu vedené v českém tisku. Žádali o zveřejnění. Text byl v nezkrácené podobě publikován v Lidových novinách. Uvádíme jeho překlad:

Z pozice organizátorů projektu "Sociální stratifikace ve východní Evropě po roce 1989" vyjadřujeme zděšení nad neopodstatněným a nemravným útokem na náš projekt, který se objevil v pražském tisku. Byli jsme informováni, že Český deník, Práce a Necenzurované noviny publikovaly obvinění vznesená poslancem parlamentu Ladislavem Blažkem, podle kterých skrytým cílem výzkumu, který probíhá v České republice (a v dalších pěti zemích postkomunistického bloku), je, pod zákulisním vedením Ivana Svitáka, vytvořit databanku pro KSČM jako součást příprav na levicový puč.

Na první pohled se jedná o útok plný hrubých dezinterpretací velmi snadno ověřitelných fakt týkajících se tohoto výzkumu. Tvrdí se například, že na Kalifornské univerzitě v Los Angeles (UCLA) o tomto výzkumu nikdo nic neví. Ve skutečnosti oba vedoucí projektu jsou profesory na UCLA a tento projekt je oficiálním projektem této univerzity. Tvrdí se dále, že Ivan Sviták, který někdy učil na UCLA, se nějak na tomto výzkumu podílí. Ivan Sviták nemá s naším výzkumem vůbec nic společného, a pokud je nám známo, neměl ani tušení, že tento výzkum probíhá. Navíc, nikdy na UCLA neučil. Učil na Kalifornské státní univerzitě v Chico, což je úplně jiná instituce vzdálená 750 kilometrů od UCLA. Tvrdí se, že výzkum bude uskutečněn na 50 tisících dotazovaných. Skutečný počet je 5 tisíc dotazovaných. Tvrdí se, že UCLA přispívá na výzkum 50 milióny dolarů. Neuvěřitelná cifra, která - kdyby byla pravdivá - by z tohoto výzkumu učinila zdaleka nejnákladnější společenskovědní projekt, který byl kdy americkou univerzitou realizován. Ve skutečnosti UCLA přispívá 80 tisíci dolarů, ke kterým ještě přidá 22 tisíc dolarů navíc, které mají umožnit samostatný výzkum na Slovensku.

Cíle připisované výzkumu v uvedených útocích jsou stejně zkreslené. Náš výzkum je vědeckým studiem založeným tak, aby odpověděl na teoretické otázky

sociologie. Pochopitelně věříme, že bude mít i praktickou hodnotu, a to tím, že poskytne informace o povaze postkomunistické transformace, které by mohly přispět do diskusí o sociální politice. Výzkum probíhá v šesti zemích: v Bulharsku, v České republice, Maďarsku, Polsku, Rusku a na Slovensku. V každé zemi je šetřeno 5 000 náhodně vybraných osob a menší počet jedinců zaujímajících významné pozice v ekonomice, kultuře a politice. Ve všech zemích je aplikován stejný dotazník, což umožní přesné srovnání zemí. Dotazník byl připravován týmem sociologů z osmi zemí, ze šesti zemí, ve kterých výzkum probíhá, a dále z Holandska a USA. Finance na pokrytí nákladů spojených s výzkumem byly poskytnuty národními vědeckými nadacemi USA a Holandska a z dalších zdrojů. Tyto prostředky byly získány v otevřené soutěži o výzkumné granty poskytované na základní výzkum v oboru sociologie. Veškeré informace, které výzkumem získáváme, jsou anonymní, striktně důvěrné a budou využity výhradně pro vědecké účely. Ve výzkumech tohoto druhu nikdy nefigurují identifikovatelní jedinci; analyzují se pouze statistické typy závislostí jako například rozsah a směr působení faktorů sociálního vzestupu v důsledku postkomunistické transformace.

Útok na náš výzkum je útokem na legitimitu společenskovědního výzkumu jako takového. Tvzení, že vědci pracující ve společenských vědách by se podíleli na vytváření databází, které by sloužily výzvědným službám, je urážející a prozrazuje absolutní nepochopení vědeckého výzkumu. Navíc, tento útok nám připomíná nešťastné období americké historie, tzv. McCarthyho éru konce čtyřicátých a začátku padesátých let, kdy bylo možné diskreditovat vše, co se někomu nelíbilo prostě tím, že lidé byli jednoduše obviněni z "komunismu" nebo z "přisluhovačství". Máme dojem, že občanům České republiky to může připomínat stejně nešťastné období nedávné minulosti, kdy se komunistický režim pokoušel diskreditovat opozici pomocí kampaní založených na falešných obviněních, očerňování a pomluvách. Upřímně řečeno, jako pozorovatelé sympatizující se změnami ve Vaší zemi jsme doufali v něco lepšího spíše než v pokračování způsobů charakteristických pro bývalý režim, v opravdovou oddanost občanským svobodám a právům na svobodnou intelektuální diskusi; jinými slovy, nikoli pouze ve výměnu hráčů, ale ve změnu hry samotné.

5. května 1993

Ivan Szelenyi
profesor sociologie a vedoucí oddělení
sociologie
Kalifornská univerzita v Los Angeles
USA

Donald J. Treiman
profesor sociologie
Kalifornská univerzita v Los Angeles
USA